

Korene slovenských policajných štruktúr

Anotácia: Štúdia je prehľadom komplexu informácií o historických koreňoch vzniku a formovania polície ako inštitúcie aj ako špecifickej činnosti vykonávanej na slovenskom území. Súhrnom a zhodnotením poznatkov prezentovaných prostredníctvom výkladu jej obsah graduje nielen svojim zameraním na zmapovanie základných poznatkov o polícii, o policajnej činnosti a ich kategorizácii, ale najmä pokusom akumulovanie a vyhodnotenie získaných poznatkov o poslaní a postavení polície v spoločnosti s kritickým pohľadom na súčasnosť a s „vizionárskym“ vyústením.

Kľúčové slová: spoločnosť, polícia, Policajný zbor, policajná činnosť, korupcia.

Úvod

Je všeobecne známe, že bez historického poznania a ním sformovaného vedomia nie je možné pochopiť deje odohrávajúce sa v spoločnosti tak dôkladne, aby bolo možné vyslovovať určité optimu sa aspoň približujúce súdy, resp. úsudky o práve žitej dobe a o mieste človeka v jej siločiach. Osobitne cenné sú z tohto hľadiska dejinné poznatky plasticky deklarujúce a osvetľujúce dôvody snáh spoločnosti smerujúcich k vlastnej ochrane pred akýmkoľvek nebezpečenstvom hroziacim jej tak z jej vnútorného prostredia, ako aj zvonka. V rámci týchto spoločenských vývojových prúdov sú mimoriadne pozoruhodné pokroky ľudstva pri organizovaní inštitúcií špecializovaných na špecifické odborné činnosti, ktoré v modernom zmysle slova označujeme ako polícia a policajné činnosti. Možno ale konštatovať nielen ich starobylosť, keďže ich korene siahajú až k času kreovania prvotného štátneho útvaru ako inštitúcie, ale predovšetkým ich spoločenskú užitočnosť a nenahraditeľnosť. Preto je nevyhnutné poznať pramene a princípy vzniku a existencie polície a policajných činností vo všetkých ich premenách a variabilnosti, keďže v konečnom dôsledku ich spoločenské štruktúry vnímajú prevažne ako nezištnú službu celej spoločnosti.

Východiská vzniku policajných činností

Štát je politickým, územným a právnym priestorom slúžiacim fungovaniu polície. Inštitúcia štátu a jeho charakteru ako filozofického a sociologického (i právneho) problému je však bádateľsky stále otvorenou otázkou.¹ Z nášho zorného uhla pohľadu a potreby akvizície určitého poznania je dôležité uvedomovať si, že štát a polícia sú pritom „spojenými nádobami“, teda, že inštitúcia polície je vlastne neodmysliteľným atribútom štátnosti, jedným z mnohých subsystémov vytvárajúcich mimoriadne členité spoločenské prostredie, ktoré označujeme pojmom štát. Znamená to, že chápanie štátu ako určitého systému nevyhnutne prejudikuje existenciu ďalších systémov (a subsystémov), navonok vystupujúcich ako otvorená množina špecifických subsystémov, ktoré ho ako právny inštitút vytvárajú. Zdôrazňujeme pritom, že osobité postavenie v týchto súradniciach patrí subsystému kontroly v spoločnosti, v rámci ktorého plní mimoriadnu úlohu bezpečnostný kontrolný subsystém nižšieho radu, ktorého jadrom je polícia.² Túto štruktúrovanú a sofistikovanú spoločensko-ochrannú aktívnu úlohu realizuje výlučne v prospech všetkých legitímnych prvkov tej-ktorej štátnej komunity, okrem iných nástrojov predovšetkým štátny aparát a jeho špecializované

¹ Bližšie: BLÁHA, Ľ. 2009. *Späť k Marxovi? (sociálny štát, ekonomická demokracia a teória spravodlivosti)*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2009, s. 28 an.

² Bližšie: KRÁLIK, J. KÚTIK, J. 2013. *Kontrolný systém a jeho subsystémy vo verejnej správe. (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013.

zložky, do globálnej hierarchickej štruktúry ktorých je možné zatriediť aj policajné orgány. Hľadanie odpovede na otázku vzniku polície je preto jednoduché i zložité zároveň. Vznikanie, resp. vývoj polície ako dejinný, výlučne evolučný proces s prirodzeným následkom výsledného vzniku polície ako produktu finálneho kreovania určitého inštitucionalizovaného spoločenského *status quo* predstavuje totiž dosiaľ definitívne neuzatvorený historický proces. V jeho rámci sa však utvárali živné podmienky a formovali sa nástroje determinujúce vznik špecifických procedúr, ktoré cielene smerovali k zabezpečeniu ochrany spoločnosti ako celku a jej jednotlivých príslušníkov. Tento rôznorodý súhrn neuvedomelých, pôvodne zrejme pudových, ale postupne predovšetkým uvedomelých, najprv náboženskými predstavami podmienených a následne racionálnych spoločensko-ochranných procedúr vyúsťujúcich do aktivít označovaných dnes ako **policajné činnosti** je pritom charakteristický rozličným tempom svojho časového postupu, protichodnosťou svojho vývoja, značnou nepriamočiarosťou, ale aj vysokou mierou oscilácie vlastnej dynamickosti. Poznnamenávame pritom, že v rámci globálneho procesu vývoja policajných činností vyúsťujúcich následne do vzniku polície ako špecifickej spoločenskej mocenskej inštitúcie možno identifikovať viacero etáp historického vývoja, klasifikovateľných podľa určitých časových období. Slovo gréckeho pôvodu *história* slúži na označenie súhrnu dejov, udalostí, ktoré sa odohrali v minulosti, je to teda označenie dejín, minulých dejov, dejepisu. Slovo rovnakého pôvodu *epocha* vyjadruje označenie určitého významného uceleného obdobia. *Historickou epochou* rozumieme potom také vývinové štádium ľudskej spoločnosti, v ktorom možno identifikovať jednotlivé zložky spoločenského vývoja už aj na základe zachovaných historických prameňov, teda rozličných písomných pamiatok a záznamov. Ide o dlhé a dosiaľ neuzatvorené obdobie ľudských dejín zaznamenávaných v rozličných análoch, ktoré v súčasnosti slúžia nielen ako svedectvá doby, ale aj ako trvalé zdroje poučenia ľudstva z jeho historických činov, resp. nečinnosti. Vychádzame pritom zo skutočnosti racionálneho prijímania členenia dejín na primárnu **prehistorickú epochu**, resp. následne **protohistorickú epochu**, v rámci ktorých vývoj a osudy ľudského spoločenstva nemožno v zásade dokumentovať na základe žiadnych písomných pamiatok, ale prakticky výlučne iba na základe výsledkov bádania archeológie a ňou zhromaždených artefaktov. Toto obdobie sa populárne označuje ako obdobie úsvitu ľudských dejín, resp. prah dejín, a diferencuje sa v zásade iba na predveké obdobie a na obdobie praveku (t. j. prvotnopospolnej spoločnosti). Na tieto epochy nadväzuje „sekundárne“ obdobie, t. j. doba, ktorú vnímame ako **historickú epochu** a z ktorej sa už do súčasnosti zachovali o.i. aj písomné pramene. Rozdelíme ju na obdobie staroveku (t. zn. obdobie otrokárskej spoločnosti), na obdobie stredoveku (t.zn. obdobie feudálnej spoločnosti), na obdobie novoveku (t. zn. obdobie kapitalisticko-socialistickej spoločnosti) a na moderné obdobie (t.zn. obdobie postindustriálne), teda na súčasné obdobie, resp. na prítomnosť. Je logické, že o existencii *polície* aj ako spoločenskej inštitúcie v prehistorickej epoche nemožno vôbec uvažovať, avšak už v tých časoch jestvovali také aktivity realizované v rámci ľudskej komunity, ktoré môžeme označiť moderným slovným spojením **policajné činnosti**. Nerealizovali ich ale žiadne z prostredia, resp. v prostredí komunity vyčlenené skupinky osôb špecializujúce sa na takéto činnosti. Uskutočňoval ich vlastne pudovo každý člen pospolitosti podľa svojich potrieb a záujmov, každý jedinec bol teda aj akýmsi naturálnym policajtom. Je teda zrejme, že policajné činnosti jednoznačne predchádzali **policajnej inštitucionalizácii**. Vznik polície ako inštitúcie je teda nevyhnutné akceptovať výlučne až v historickej epoche, a to dokonca až na určitom civilizačnom vývojovom stupni nielen ľudskej pospolitosti všeobecne, ale až štátu! Polícia teda v tom čase nejestvovala a policajné činnosti pudovej podstaty boli iba v zárodočnom štádiu. Ich rozvoj ešte len mal nastať. Východiskom vzniku polície ako organizačnej základne účelovo slúžiacej rozvoju policajných činností bol totiž až štát, v ktorom bolo zakotované súkromné vlastníctvo.

Prehistorické a protohistorické korene policajných činností

V rámci prehistorickej epochy je za najstaršie praveké obdobie Európy považovaná všeobecne *doba kamenná* predstavujúca epochu ohraničiteľnú rokmi cca 2,5 milióna až 2 300 pred našim letopočtom, diferencovateľná vnútorne na staršiu dobu, na strednú dobu a na mladšiu dobu kamennú. Spoločnosť tvorená rodmi sa riadila tradíciami, zvykmi a kultovými prejavmi, ktoré dodržiavala „od prírody“, a preto inštitúcia polície potrebná nebola. Po tejto dobe, v rokoch 2 300 až 800 pred našim letopočtom, nastala v Strednej Európe *doba bronzová*, pre ktorú bola charakteristická kmeňová organizácia ľudských pospolitostí. Kmeňové zriadenie bronzovej doby ochraňovalo vzťahy, ktoré boli späté s kultom, s rodinou a morálkou a s vojenstvom a ich narušenie bolo predmetom postihu, resp. trestania. Trestanie previnilcov sa uskutočňovalo rozličnými spôsobmi usmrtenia, zmrzačenia alebo vyhnanstva. Dokonca existovalo aj potrestanie formou znásilňovania, a to v prípade, ak sa žena previnila voči určitej obyčaji. Je dokázané, že mohla byť za trest napr. aj beztrestne v rámci komunity znásilňovaná. Dokazuje to teda nielen existenciu „prvotnej justície“, ale súčasne aj primitívnej „prvotnej polície“. Na bronzovú dobu nadviazala *doba železná* zavŕšená asi v roku 450 pred našim letopočtom, pričom *zrod uvedomelých policajných činností* môžeme situovať práve do tejto éry vývoja sociálno-ekonomických vzťahov. Ľudská spoločnosť prechádzala teda postupne od pudovej a neorganizovanej individuálnej bezpečnosti ku kolektívnej bezpečnosti, ktorú garantovala autorita hlavy rodiny a rodu, neskôr náčelníka kmeňa, kúzelníka, šamana, žreca, resp. kňaza či vladára. V tom čase sa tiež skončilo obdobie anonymity obyvateľstva žijúceho na dnešnom území Slovenska. Spoločnosť bola v predštátnom štádiu svojho vývoja, v rámci ktorého sa za dominantné považuje obdobie keltské, žité od 5. storočia pred našim letopočtom do 1. storočia nášho letopočtu, obdobie germánsko – rímske, ohraničované 1. až 4. storočím nášho letopočtu, a slovanské obdobie, datované 5. až 8. storočím nášho letopočtu.³ Pravda, svetová história človečenstva je z časového hľadiska prirodzene výrazne bohatšia, a preto aj inak, podrobnejšie periodizovaná.⁴ Historické obdobie *staroveku* vo svete, konkrétne v Egypte, je totiž zaznamenávané už 4 000 rokov pred našim letopočtom a je typické rozkladom prvotno-pospolnej spoločnosti a následným vznikom spoločenských tried. Počiatok *stredoveku* možno ohraničiť rokmi 482 až 511 nášho letopočtu, keď vznikala Franská ríša, a jeho koniec možno datovať zavŕšením tzv. tridsaťročnej vojny v roku 1648. V roku 1640 vypukla v Anglicku protifeudálna revolúcia, čo sa vo svetových dejinách považuje za začiatok *novoveku*, ktorý sa zavŕšil koncom druhej svetovej vojny. Za *moderné* obdobie, resp. súčasnosť či prítomnosť, môžeme považovať historické časy po druhej svetovej vojne, t. j. po roku 1945 až dodnes. Každá takáto spoločensko-ekonomická formácia pritom predstavuje určitý typ ľudskej spoločnosti individualizovanej na základe jej odlišností v prevládajúcom spôsobe výroby a rozdeľovania, ktorý determinuje a následne bezprostredne formuje jej sociálnu štruktúru a vzájomné vzťahy medzi jednotlivými skupinami (triedami) obyvateľstva, ako aj ich bezpečnostnú situáciu. Po beztriednej naturálnej spoločnosti historicky nastupuje teda triedna spoločnosť, a to otrokárska, feudálna, kapitalistická, socialistická a postsocialistická.⁵ Až v podmienkach týchto spoločensko-ekonomických formácií sa vyvíjala aj „skutočná“ policajná činnosť, ktorá sa napokon inštitucionalizovala. Voči tomuto členeniu dejín na uvedené spoločensko-ekonomické formácie vychádzajúce z klasifikácie výrobných síl a výrobných vzťahov sa však stavajú rezervovane niektorí predstavitelia súčasnej ekonomickej vedy, berúc na zreteľ iné aspekty determinujúce

³Bližšie: HUBENÁK, L. 2000. *Právne dejiny Slovenska do roku 1918*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2000, s. 5 an.

⁴Bližšie: HARENBERG, B. (zost.) 1992. *Kronika lidstva*. Bratislava: Fortuna print, 1992, s. 9 an.

⁵Bližšie: DOJČÁK, P. a kol. 1977. *Teória štátu a práva*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1977, s. 38 an.

periodizáciu ľudských dejín.⁶ Berieme to na vedomie, avšak poznamenávame, že v určitých geografických oblastiach Zeme doba kamenná vlastne pretrváva dodnes, a to napr. v životných podmienkach, v kultúre a v organizácii spoločenského aj osobného života príslušníkov prírodných, tzv. primitívnych kmeňov, rodov a rodín ukrývajúcich sa v tropických dažďových pralesoch Papui-Novej Guineie alebo Brazílie. Doba kamenná je teda dokázateľne historicky prítomná ešte aj v 21. storočí a zodpovedá jej aj stav tamojších policajných činností. Je zrejme, že nielen človek, ale prakticky každý živý tvor, živočích, sa v prípade pocitu svojho vlastného ohrozenia bráni hroziacemu ataku sám alebo s cudzou pomocou ako člen určitého kolektívu, viac či menej organizovanej skupiny. Pudmi, resp. inštinktmi podmienené sebazáchovné, sebaochranné, strážne, poriadkové, kontrolné, výchovné, vyšetrovacie či pátracie aktivity sú teda prirodzene vlastné viacerým živočíšnym druhom a osobitne primátom. Tieto prírodné živočíšne prejavy sú prirodzenou súčasťou osobnostnej výbavy, t.j. integrity každého biologicky zdravého a sociálne primerane usposobeného jedinca a sprostredkovane aj komunity, ktorú takíto jedinci vytvárajú. Dokonca, na základe dlhodobšieho autentického vedeckého výskumu správania sa osemnásťčlennej šimpanzej hordy žijúcej v tanzánijskom národnom parku Mahale existuje názor exaktne, empiricky, teda hodnoverne potvrdzujúci takéto tvrdenie o formovaní „policajných“ činností a „polície“ fungujúcej ešte v tzv. predčlovečenskom (v našom chápaní prehistorickom) období. Tento názor bol sformulovaný a vyslovený v roku 1999 nemeckou zooloģickou Angelikou Hoferovou.⁷ Teda to, čo dnes považujeme za policajnú činnosť a políciu, bolo naturálnou súčasťou každodenného života už v čase existencie prehistorických ľudských societ, a to na celom územnom povrchu planéty nazvanej Zem. Neexistovala pritom ešte žiadna majetková či iná sociálne motivovaná diferenciácia príslušníkov prvotnej ľudskej hordy, horda nemala žiadneho inštitucionalizovaného vodcu, avšak „policajná“ aktivita rozvíjaná ako *pud sebazáchovy* bola prirodzene vlastná každému jej príslušníkovi. Ľudstvo prežívalo svoje vývinové štádium, ktoré nazývame **divoštvo**. Jedinci sledovali pudovo sami seba, svoje správanie voči ostatným, tí ostatní sledovali správanie sa jednotlivých členov hordy v záujme jej prežitia. Môžeme preto v takomto prípade hovoriť o akejsi biologicky podmienovanej prirodzenej *pudovej policajnej činnosti*, ako aj o *pudovej polícii*, či presnejšie *naturálnej (biologickej) polícii*, na rozdiel od inštitucionalizovanej, postupne vnútri sa transformujúcej spoločnosti formujúcej sa do podoby štátu umelo vznikajúcej a organizovanej polícii, teda hierarchicky štrukturalizovanej *umelej* či *inštitucionalizovanej polícii*. Historický vývoj policajných činností a polície teda v lone ľudskej spoločnosti pokračoval tak, ako postupoval vpred (prípadne vzad) vývoj takejto spoločnosti ako celku. V dnešnom chápaní „policajnú“ činnosť v prehistórii, resp. v protohistórii človečenstva teda vykonával každý jednotlivec. Ľudia sa sledovali a kontrolovali svoje správanie sa navzájom, poučení predovšetkým vlastnou empirickou skúsenosťou aj inštinktmi. Vznikla medzi nimi previazanosť, ktorú by sme mohli nazvať *individuálna policajná aktivita*, teda *samopolícia*. Alebo inak, a jednoduchšie, *sebakontrola* či *seba-polícia*. Tak si teda *hominidi* vytvárajúci voľnú, teda vonkajšou autoritou neorganizovanú a nehierarchizovanú hordu spoločne vytvárali aj prirodzené regulatívy svojho konania na základe skúseností odovzdávaných si z jednej generácie na nasledujúcu generáciu. Jednotlivcov narušujúcich tieto prirodzené regulatívy sociálneho správania najprv identifikovali, zo svojho streda na základe akejsi primitívnej, ale dostatočne účinnej *policajnej činnosti* aj prirodzene vypudzovali, čo už bola vlastne aj forma primitívneho sankcionovania, potrestania toho, kto regulu porušil, a tak vlastne priamo alebo nepriamo ohrozil celú komunitu, ktorej prirodzene akceptovaným

---

⁶Bližšie: HEILBRONER, L. R., THUROW, C. L. 1994: *Čo je ekonómia?* 1. vyd. Bratislava: Bradlo, 1994.

⁷Bližšie: SLUŠNÝ, J. 2012. *Světové dějiny policie. Starověk*. 1. vyd. Praha: ORAC, 2012, s. 6.

príslušníkom dovedy bol. Správanie sa protohistorických tzv. primitívnych ľudí pritom bolo voľné, nespútané, teda slobodné a okruh prirodzených regulatívov správania sa v komunite i mimo nej sa rozširoval iba postupne. Komunita sa vnútorne ešte nijako nediferencovala, všetci jej príslušníci si boli rovní a rešpektovali potenciálne iba tzv. prirodzenú autoritu niektorého z jedincov, najmä prirodzene nadaných a vybavených určitými všeobecne prospešnými intelektuálnymi a manuálnymi vlastnosťami využiteľnými na ošoh celku, a to predovšetkým v bytie hordy ohrozujúcej krízovej situácii, ak sa do takej horda dostala. Vzájomné väzby medzi jednotlivými príslušníkmi takéhoto ľudského zoskupenia sa však postupne dlhodobým vývojom a nadobudnutými skúsenosťami transformovali, horda sa zmenila na pospolitosť, tvorenú rodinami. Možno povedať, že rodina sa od tejto doby považovala za základnú stavebnú bunku širšie koncipovanej spoločnosti. Totiž, ako početne pôvodne malá, neskôr početná veľkorodina, ale už do určitej miery racionálne organizovaná komunita integrujúca pokrve blízke, teda príbuzné osoby oboch pohlaví viacerých generácií, bola spôsobilá plniť tie funkcie, ktoré umožňovali jej príslušníkom nielen biologicky prežiť, ale v jej rámci sa aj sociálne rozvíjať pod „rodinnou“ kolektívnou ochranou. Rodina, ktorá bola multifunkčným organickým celkom, plnila tak popri iných životne dôležitých funkciách aj nevyhnutné ochranné-bezpečnostné úlohy. Od divožstva sa ľudstvo postupne posunulo k **barbarstvu**, ktoré sa stalo vo svojej poslednej fáze vývoja základnou vznikom **civilizácie**. Pôvodná barbarská tzv. prvotná horda, v ktorej každý člen zodpovedal sám za seba, sa napriek svojej prakticky absolútnej sociálnej liberalizácii a heterogénnosti postupne prežila. Uvádzame tu, že ju nahradila pokravná rodina. Rodina zodpovedala ako stabilizovaný, ale súčasne otvorený kolektív sama za seba, teda aj za svojich príslušníkov voči ostatným členom rodiny a aj voči ostatným rodinám. Hrubé porušenie ustálených medziludských vzťahov malo v určitých prípadoch za následok *odvetu*, známu najmä ako tzv. krvnú pomstu, majúcu ale nielen charakter autochtónnej formy naturálneho, fyzického trestu (v podstate vyvraždenie protivníka a jeho príbuzenstva), ale plnila nevyhnutne aj preventívny ochranný účel tým, že fyzickou likvidáciou súperiacej komunity pre budúcnosť odstránila aj podmienky na ďalšiu možnú eskaláciu konfliktu s ňou. Je pozoruhodné, že táto pôvodná protohistorická alebo staroveká forma odvety (a neskôr odplaty) či metóda trestania dokonca ešte v Európe, konkrétne napr. v horských oblastiach Albánska, prežíva dodnes, do 21. storočia. Rodina tak bola v rámci širšej komunity ľudí relatívne samostatnou „samosprávnou a samohospodárskou jednotkou“, ktorá ako pokravný celok dodržiavala tradíciou zdedené i novo nadobúdané zvyky, obyčaje, kultové obrady a pod. Hlava rodiny ovplyvňovala a viedla každodennú aktivitu všetkých členov rodiny a za všetkých členov i zodpovedala. Postupne teda začala na seba strhávať hlava rodiny aj bremeno tzv. policajnej činnosti, a to bez ohľadu na to, či išlo o ženu (*matriarchát*), alebo muža (*patriarchát*). Hlava rodiny a neskôr hlava rodu bola v dávnoveku nespornou a nepochybnou autoritou, ktorá odmeňovala, zisťovala mieru zavinenia alebo nedbanlivosti a aj trestala, určovala teda normy správania sa. Tak, ako sa postupne prenášala právomoc hlavy rodiny a rodu na najprv voleného a neskôr dedičného náčelníka rodu a kmeňa, ktorý sa objavil v ľudskej komunite neskôr, a to až na určitom stupni jej vývoja, tak sa postupne inštitucionalizovala aj tzv. policajná činnosť. Spoločnosť teda vývojovo prechádzala od inštitútu pudovo formovanej individuálnej bezpečnosti garantovanej naturálnym monogamným *autokefálnym* poriadkom (rodina a jej hlava) k inštitútu umelo vytváranej kolektívnej bezpečnosti, akceptujúcej autoritu, resp. autoritársky systém vedenia celej komunity (rod, kmeň a jeho náčelník). Polícia je teda taká stará, ako starý je štát. Právo je však staršie než štát. Štát je zasa taký starý, aké staré je súkromné vlastníctvo. Predpokladáme pritom, že osobné vlastníctvo je historicky starším inštitútom ako súkromné vlastníctvo, avšak pozornosti pudovej polície tiež neunikalo. Predmety osobného vlastníctva existovali už v čase beztriednej prvotnospoločnej spoločnosti, keďže jej členovia obyčajne vlastnili kultový predmet, *amulet*. Bol spätý výlučne s osobou svojho vlastníka a ako posvätný predmet *tabu*

bol aj osobitne chránený. Pravdepodobne však nie iba svojím vlastníkom, rodovými duchmi a bôžikmi, ale celým kolektívom komunity, ovládanej obyčajovým právom a krvnou pomstou. Úlohu ochranného policajného orgánu v tom období teda plnili náčelníci a kúzelníci, resp. šamani, ktorí vykonávali aj akúsi primitívnu kriminalistickú aktivitu. Táto úvaha nás vedie k nie neopodstatnenému záveru, že polícia ako inštitúcia mohla vzniknúť len v takom štátnom útvere, v ktorom už bolo dostatočne rozvinuté nielen súkromné vlastníctvo a štátna správa, ale predovšetkým písomníctvo.

Na dnešnom území Slovenska môžeme spoznávať v protohistorickom období *keltskú* prítomnosť v rokoch 3. až 1. tisícročia pred našim letopočtom. Kelti boli prvým etnikom či dokonca národom známym podľa mena na našom území, pričom splývali s pôvodným obyvateľstvom ľudu lužickej kultúry. Mali vlastné administratívne a obchodné a výrobné centrá, *oppidá*, napr. v Bratislave, kde pôsobila aj mincovňa, v Plaveckom Štvrtku, v Nitre, v Pobedime, v Liptovskej Mare a inde. Ich spoločenstvo muselo poznať aj organizovanú vojensko-policajnú štruktúru s vlastným personálnym substrátom, keďže spoločenská transformácia smerovala k zárodkom štátnosti. V 1. až 4. storočí nášho letopočtu zaznamenávame ďalšiu etapu historického obdobia na Slovensku, ktorú označujeme ako *germánsko-rímske obdobie*. Územie na juhozápade osídlili germánski Markomani a Kvádi, ktorí splývali s pôvodným ľuďom púchovskej kultúry, Keltmi i Dákmi. Súperenie s Rimanmi v tzv. markomanských vojnách dokumentuje nápis potvrdzujúci v roku 179 prítomnosť rímskych légii, ktorý bol objavený vytesaný v skale v Trenčíne, vtedajšom Laugaritii. Príchod Hunov v 4. storočí do Karpatskej kotliny a krátky pobyt Langobardov na juhozápadnom Slovensku vytlačaných Avarmi vytvoril priestor pre *slovanské obdobie* našich dejín, datované 4. až 8. storočím nášho letopočtu.

Staroveké korene polície, jej organizácie a činnosti

Garantom stability, bezpečnosti a poriadku v životnom organizme starovekej spoločnosti, ktorá dosiahla despoticko-etatický vývojový stupeň na základe majetkovej diferenciacie a majetkovej polarizácie obyvateľstva, bola hlava štátu, panovník, kňazi a okruh osôb z jeho najbližšieho okolia. Na európskom kontinente v priestore Stredomoria štátne územie v tom období vytvárali mestá a ich užšie či širšie okolie, pričom hranice štátneho územia sa v dôsledku rozličných okolností, najmä v obdobiach výbojov a v obdobiach poroby, značne menili. V jednotlivých starovekých štátoch sa vyvinuli aj zárodky systémov štátnych orgánov a právnych poriadkov – vrátane polície.⁸ Staroveké otrokárske štáty, takmer bez výnimky, si svoj rozvoj zabezpečovali extenzívne, anexiou, dobýjaním cudzích území a podrobovaním si či zotročovaním obyvateľstva príslušného k porazenému štátnemu útvaru. Všetka politická, štátna, teda zákonodarná, výkonná, administratívna, súdna a vojenská, resp. i policajná moc bola sústredená centrálnne, spočiatku výlučne v rukách panujúceho despotu, prípadne v rukách vysokopostavených kňazov a šľachticov, t.j. privilegovaných vrstiev spoločnosti. V povodí Nílu, v Mezopotámii, na indickom subkontinente, v údoliach čínskych riek, ale aj v Afrike vznikli aj územne rozsiahle štátne útvary, staroveké ríše. Boli to despocie s ústrednou štátnou mocou, rozvinutou regionálnou správou, výborne organizovanou vojenskou, ale už i policajnou mocou, ktorá mohla splývať s inými inštitucionálnymi zložkami štátneho mechanizmu, byrokraciou. Takýto charakter mala teda aj policajná moc, pričom v jej štruktúrach napr. v starovekej Asýrii bolo možné identifikovať vysokých štátnych úradníkov ako *šaknu*, ktorý bol miestodržiteľom provincie a súčasne zabezpečoval bezpečnosť v spravovanej oblasti, *hazannu*, ktorý ako predstavený, starosta mesta zodpovedný miestodržiteľovi garantoval udržiavanie bezpečnosti v meste, ktoré mu bolo

---

⁸Bližšie: KINCL, J. a kol. 1983. *Všeobecné dejiny štátu a práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983.

zverené, či *eréb bítí*, člen zboru vysokého privilegovaného kléru, ktorého kompetenciou bolo o.i. plniť spravodajské úlohy v palácovej službe; tiež úradníkov nižších kategórií, do okruhu ktorých patrilo o.i. veliteľ ochrany paláca.⁹ Bezpečnosť štátu tak navonok, ako aj v samotnom štáte, t.j. vnútri štátu, zabezpečovali najskôr ozbrojené, v dnešnom zmysle slova do určitej miery akoby inštitucionalizované zbory osôb, prejavujúce sa ako súkromná armáda, resp. vojsko panovníka. Bezpečnostné zložky štátu ako tzv. civilné štruktúry, do korpusu armády neintegrované, t.j. stojace mimo organizačnej základne armády, pôvodne vznikli vyčlenením sa určitých špecializovaných služieb (pátracích, vyhľadávacích, ochranných, strážnych) z vojska, teda vlastne organizačným osamostatnením sa a odlúčením, zbavením sa riadiacich a veliteľských právomocí zo strany vojenských mocenských štruktúr. A to predovšetkým preto, aby nové ozbrojené zložky štátu, pôvodne slúžiace na ochranu panovníka a chrámov, plnili v jeho záujme poriadkové a bezpečnostné funkcie mimo armády, teda vo všeobecnej (civilnej) spoločnosti v dlhších či kratších obdobiach bez vojen, avšak neskôr osobitne aj v čase vojny, ktorou boli iné ozbrojené zložky, t.j. vojsko, zaneprázdnené. Zmenenému poslaniu z vojska vyčlenených ozbrojených štruktúr bolo nevyhnutné prisúdiť aj iné, resp. inovované kompetencie, ktoré smerovali dovnútra územia štátu a do radov jeho obyvateľstva. V súvislosti s organizovaním života starovekej spoločnosti a vytvárania jej materiálo-technickej základne, ktorá sa kreovala o. i. aj výstavbou mohutných a nákladných sakrálnych aj sekulárnych, najmä poľnohospodársko-priemyselných stavieb (pyramídy, svätyne, paláce, odvodňovacie a zavodňovacie kanály, mosty, pevnosti a pod.), bolo životnou nevyhnutnosťou zabezpečovať z ústrednej správnej a riadiacej úrovne štátu projektovanie, plánovanie a organizovanie masových pracovných postupov, na ktorých sa podieľali svojou početnosťou ohromné skupiny slobodných ľudí aj neslobodných jedincov, otrokov, tiež odborníkov i prostých robotníkov, ale aj remeselníkov, zásobovačov, ráhhojičov, kňazov a ľudí živiacich sa inými profesiami. To kládlo enormné nároky aj na výkon správnych činností. Chod takéhoto organizmu bolo potrebné súčasne strážiť aj ochraňovať, dozorovať aj kontrolovať, na čo slúžili špecializované skupiny ľudí. Vykonávali policajné činnosti, strážne, pátracie, spravodajské, kriminalistické, ochranné atď., pričom osoby zaoberajúce sa týmito aktivitami museli nevyhnutne spĺňať aj určité subjektívne parametre, napr. dosahovať určitú mieru fyzickej zdatnosti, intelektuálnej úrovne, výcviku, prípadne vzdelania, lojality atď. Bezpečnostné zložky teda plnili už v staroveku osobitné poriadkové a s nimi súvisiace úlohy vnútri štátu, teda na zvrchovanom štátnom území. Existovali paralelne vedľa organizačnej základne štátnej správy, s ktorou mali pôvodne spojený aj vrcholový riadiaci element. Pravda, velenie polícii v staroveku prislúchalo najskôr najvyššiemu palácovému úradníkovi, prípadne najvyššiemu predstaviteľovi kňazského stavu dominantného božstva v štáte a jeho chrámu, a vari až neskôr aj reprezentantom panovníckej moci sídliacim v regiónoch nimi spravovaných. Napr. v starovekom Egypte to boli okresy (kraje) nazývané *nómy* na čele s *nomarchami*. Okresy sa vytvárali evolučne združovaním nepokrvných obcí do väčších celkov, teda združovaním obyvateľstva do komunit na územnom princípe, keďže takéto obce mali prirodzene vyššiu produktivitu práce než dovedy hospodársky dominujúce pokrvne príbuzné rody. V Egypte existovalo vyše štyridsať takýchto nómov označených vlastným pomenovaním ako napr. Zajac, Hadia hora, Sokol, Šakal, Čierna krava a pod..¹⁰ Po rozdelení Egypta v Hornom Egypte existovalo dvadsaťdva nómov a v Dolnom Egypte dvadsať nómov, avšak procedúry vývoja egyptskej spoločnosti sa vyvíjali tak, že územie sa administratívno-správne raz zjednocovalo, inokedy rozpadalo. Nómy ako historicky dlhodobo stabilizované územné, hierarchicky učlenené, a teda súčasne aj relatívne autonómne mocenské celky však

⁹ Bližšie: KLÍMA, J. 1985. *Zákony Asýrie a Chaldej. Pokračovateľé Chammurapiho*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985, s. 231 an.

¹⁰ Bližšie: MIŠULIN, A. V. (zost.) 1950. *Dejiny staroveku*. 2. vyd. Bratislava: Pravda, 1950, s. 21 an.

vlastne vždy zostávali nositeľmi štátnej idey jednotnej ríše Egyptanov. Pretože nomarchovia ako kvázivlastníci, resp. páni ovládajúci celý chod života v nóme, si postupne uzurpovali spolu s ostatnými mocnými rodinami právo na väčší podiel na vlastníctve pôdy a na úrode, právo na väčšiu či bohatšiu korisť, vrátane otrokov, zbraní, výrobných nástrojov a podobne, došlo postupne prirodzeným spôsobom k vytvoreniu vrstvy privilegovaného obyvateľstva (šľachty) a jej podriadenej vrstvy pôvodne slobodného, neskôr od nej bezprostredne závislého roľníctva. Ovládať väčšinovú masu, vrátane nespokojných otrokov, mohli privilegovaní buď prostredníctvom náboženskej podriadenosti, teda duchovne, ale reálne, teda materiálne, výlučne iba prostredníctvom mocenských orgánov a inštitúcií. Na to, okrem iných donucovacích metód, využívali aj policajné metódy (napr. sledovanie, potlačanie protestov a vzbúr, väznenie). V prostredí obývanom Slovanmi v období staroveku nemožno zaznamenať obdobný vývin spoločenského pohybu vpred, ako to bolo v Egypte, prípadne v Mezopotámii, v Číne, v Indii, keďže Slovania boli na nižšom stupni spoločenského vývoja a žili v uvedenom období v rodovom zriadení prvotnopospolnej spoločnosti. Otroctvo, pokiaľ ho uplatňovali, malo iba tzv. patriarchálny charakter a otroci, sústredujúci sa najmä spomedzi vojnových zajatcov, žili v slovanskom rode alebo v kmeni relatívne slobodne, aj keď spoločensky skutočne iba na jeho okraji.

Už sme uviedli, že kompetencie vojenských zložiek starovekého štátu, napr. Babylonskej ríše, ktoré v čase vojny zabezpečovali obranu pred vonkajším nepriateľom, i keď sa podľa akútnej potreby používali aj voči rebéliám vlastného obyvateľstva a otrokov, v čase mieru smerovali dovnútra územia štátu a uskutočňovali svoje právomoci do radov jeho obyvateľstva. Zo strany ozbrojených vrstiev obyvateľstva, vyčleneného z vojska, prevládli v takomto období pokoja nad úlohami vonkajšej obrany územia vnútorné poriadkové a potlačovateľské úlohy, ale aj súbežné správne úlohy, pomáhajúce plneniu funkcií civilného štátneho aparátu. Tak sa postupne formovala aj inštitúcia polície. V starovekom Ríme napr. prestížna pretoriánska garda slúžila ako osobná telesná stráž imperátora, avšak plnila aj vojenské, aj policajné (bezpečnostné) úlohy. Neskôr, v určitých obdobiach starorímskych dejín, poznačených dekadenciou, úpadkom a spoločenským rozkladom, sa stala, popri *légiách*, aj rozhodujúcim faktorom nastoľovania „vojenských“ cisárov na vladársky trón, často tzv. barbarského pôvodu. V starom Ríme fungovali aj mestské kohorty (*cohortes urbanae*) a mestskí hasiči (*cohortes vigilum*), príslušníci ktorých sa zameriavali na výkon hliadkovej činnosti v meste, pričom plnili aj preventívne, aj ochranné, aj represívne úlohy. Ochrannú úlohu plnili voči úradným osobám v Ríme aj liktori (*lictiores*). *Edil*, jeden zo starorímskych tzv. vyšších magistrátov, teda vyšších úradníkov, mal od roku 400 pred naším letopočtom vo svojej právomoci uplatňovanej v jemu zverenom správnom obvode vyhradený aj dozor nad verejnými priestranstvami, námestiami, ulicami, trhoviskami, budovami, zodpovedal za priechodnosť ulíc, za bezpečnosť a nerušenie dopravnej prevádzky v uliciach mesta a čistotu a neporušenosť dlažby. Do jeho pôsobnosti spadali aj dohľad nad bezpečnosťou a mravnosťou osôb, nad ochranou ich života a zdravia. Usmerňoval aj priebeh kultových obradov a slávností, zabavoval politicky „závadné“ písomnosti a „protištátne“ spisy, dozeral na súkromné podniky verejnoprospešného charakteru, verejné kúpele, hostince, verejné jedálenské priestory a verejné domy, pričom sa takáto jeho policajná služba postupne rozšírila na celé územie Rímskej ríše, starovekého impéria. Pozornosť si z dnešného uhla pohľadu zaslужuje aj jeho preventívne pôsobenie a ochrana mesta pred požiarmi. Už samotná existencia „policajného“ magistrátneho úradníckeho miesta edila v starovekom rímskom impériu, ako aj obsah jeho úloh a rozsah jeho pôsobnosti (územnej, funkčnej) dokumentuje vlastne inštitucionalizovanie polície a jeho personálneho substrátu, keďže tento vysoký štátny úradník nemohol samozrejme svoju funkciu realizovať samojediný a realizovať úlohy z nej vyplývajúce tiež iba sám, ale musel mať k dispozícii nevyhnutne aj vlastný špecializovaný „policajný“ aparát. Keďže aj tento jeho služobný aparát musel pôsobiť na rozsiahlom území,

musel sa nevyhnutne špecializovať, vnútroorganizačne diferencovať a od ostatného správneho aparátu ríše aj odlišovať, čím sa zakladali aj nosné oporné prvky štrukturalizácie relatívne samostatného organizačného substrátu verejnej správy, na čele ktorej stál vrcholový riadiaci subjekt, v našom ponímaní manažér.

Pozoruhodné však je, že v starovekej aténskej demokracii boli zavrňované niektoré činnosti zo strany slobodných občanov ako nedôstojné, vnímané ako druhotné, „nečisté“, podobne ako bola v stredoveku chápaná obyvateľmi funkcia *kata*. Medzi takéto povolania v aténskom mestskom demokratickom štátnom útvere, *polis*, patrila aj policajná činnosť. I keď bola špecifickou činnosťou zameranou predovšetkým na ochranu osobnej a majetkovej integrity mestského a prímestského obyvateľstva Atén, teda slúžila tak súkromnému, ako aj verejnému záujmu, keďže bola orientovaná najmä na udržiavanie verejného poriadku a zabezpečenie súkromného a verejného majetku, avšak napriek tomuto jej všeobecne prospešnému poslaniu policajtní v starovekých Aténach boli otroci, teda najnižšia vrstva spoločnosti. Pravda, už v 4. storočí pred naším letopočtom vykonávali v Aténach platenú poriadkovú službu skýtski lukostrelci. Na margo uvedeného splývania postupne inštitucionalizovaných policajných a správnych činností v niektorých starovekých štátoch, ako aj inštitucionálnej aproximácii vojenskej zložky a policajnej zložky versus administratívno-správnej zložky pripomíname, že k takémuto prelínaniu správnych a bezpečnostných funkcií štátu nedochádzalo iba v období staroveku, ale je tak až dodnes. Napr. aj v SR pôsobí ministerstvo vnútra, t.j. vnútorných záležitostí, do kompetencie ktorého prislúcha okrem zabezpečovania verejnej správy štátu aj riadenie ozbrojených zborov zabezpečujúcich jeho vnútornú bezpečnosť a bezpečnosť jeho obyvateľstva. Na základe uvedených poznatkov zrod polície ako inštitúcie v starovekej spoločnosti možno odôvodniť viacerými hypotézami, do ich okruhu bude možné zaradiť:

- a) Vznik hierarchicky usporiadanej centralizovanej byrokratickej moci vo veľkých ríšach (ale napr. aj v helénskych mestských štátoch) vybavenej aj vonkajšími a vnútornými bezpečnostnými funkciami (úlohami) a nahradenie nepísaného obyčajového práva písaným právom (kodifikáciou noriem správania sa). Tento proces možno zaznamenať v Mezopotámii, v antickom Ríme, v Perzii, v Číne, u Inkov.
- b) Rast počtu obyvateľstva a z toho vyplývajúca jeho anonymizácia si vyžadovali zriadenie rozvetvenej štruktúry osobitnej poriadkovej a bezpečnostnej zložky v mestách i v celom štáte, slúžiacej rozrastajúcej sa komunite ako garant zabezpečovania ochrany verejného poriadku a verejného a súkromného majetku (trhoviská, popravisá, ľudové oslavy, náboženské slávnosti), ale aj potláčania kriminality. Zavádzala sa na daňové účely evidencia nielen slobodných vrstiev obyvateľstva vo verejnom záujme, ale v súkromnom záujme aj evidencia otrokov vlastnených súkromnými osobami, a aj ich práce resp. pracovných povinností. Príslušníci *policajnej zložky* okrem tejto ochrannej zložky vykonávali aj niektoré administratívne činnosti a boli už navonok odlišiteľní od ostatného obyvateľstva svojím oblečením a výzbrojou, i keď sa ich odev diferencoval podľa miestnych zvyklostí.
- c) Stratu rešpektovania a autority náboženského kultu zo strany obyvateľstva ako dôsledok spoločenského úpadku napr. po prehratých vojnách, živelných pohromách, vnútorných rozbrojoch a podobne, čo viedlo zároveň k strate jeho autority aj ako preventívne na kriminalitu pôsobiaceho faktora a naopak, odštartovalo nástup procesu jeho nahradenia silovou zložkou donucovacieho charakteru vyčlenenou z organizovaných más ozbrojencov, t.j. vojska, políciou.
- d) Vznik otrokárskych spoločenských vzťahov, v rámci ktorých musel byť otrok ako hovoriaca vec vo vlastníctve otrokára strážený, identifikovaný, v prípade útoku vypátravaný, potrestávaný a hliadkovaný.

V byrokratizujúcej sa starovekej spoločenskej, resp. štátnej organizácii sú teda postrehnuteľné už aj prvky určitej špeciálnej organizácie a špecifického personálneho zabezpečovania policajných činností, ako aj vymedzenie obsahu ich kompetencií v určitej štruktúre paralelne s „manažérskymi“, teda riadiacimi aspektmi, ktoré obstarávali špecifické orgány, sekulárne štátne inštitúcie nekonfesionálneho zamerania. Na ich čele teda už nestáli všemocní kňazi, ale „špecialisti“, štátni úradníci alebo dvorskí úradníci panovníka, ako bol na centrálnej úrovni napr. zástupca egyptského panovníka, *vezír*, a ďalší vysokí dvorskí funkcionári obklopujúci faraóna. Na zvýšenie a verejné deklarovanie autority či moci starovekého panovníka, na odlišenie ním poverených, teda jeho „úradných osôb“ od ostatných vrstiev a más obyvateľstva, začali sa navonok na verejnosti používať odlišujúce znaky, verejne deklarujúce ich úrad a právomoci (napr. v starovekom republikánskom Ríme pred najvyššími štátnymi úradníkmi, *konzulmi*, niesli členovia sprevádzajúcich družín (označovaniako *liktori*), teda vlastne aj dvanásť príslušníci ich „osobnej ochranky“, ako znak konzulského úradu *fasces*, ktorým sa vyjadrovala ich úradná moc a ich vysoký magistrát; pred *prétormi* kráčalo šesť liktorov—prétor bol pritom najvyšší odborný akoby „policajný dôstojník“, ktorý zodpovedal popri edilovi o.i. za ochranu poriadku v meste Rím, a preto mal aj trestnú a občiansko-súdnu právomoc). Preto, aby bolo už na prvý pohľad zrejmé, že určité úradné osoby požívajú určité výsady a imunity, ak pôsobia v určitom verejnom úrade, bolo nevyhnutné odlišiť ich aj inak, menej komplikovane, než práve nosením symbolu moci ich úradu ich sprievodcami na verejnosti. Historický vývoj postupne dospieval teda až k odevnej diferenciacii nielen prostého nemajetného obyvateľstva od majetných spoločenských vrstiev, ale aj obyvateľstva štátu od štátnej byrokracie. Napr. osobitou rovnošatou (krojom) sa odlišovali aj príslušníci (ozbrojených) poriadkových služieb už v staroveku od ostatného obyvateľstva, a tak boli v dnešnom zmysle slova vlastne už skutočnými „uniformovanými“ policajtmí a verejnými činiteľmi. Postupne si staroveká spoločnosť začala vo svojom vlastnom záujme chrániť aj ich osobný status a právne postavenie.¹¹ Na pomoc fungovaniu tejto bezpečnostnej zložke prichádzal aj starobylý inštitút *udavačstva* (*agentstva*). Vybudovaná sieť dobrovoľne spolupracujúcich, ale predovšetkým i z verejných a súkromných zdrojov platených osôb, udavačov (informátorov, agentov) svojím spôsobom pomáhala žiaducej stabilite existujúcich spoločenských vzťahov v sústavne sa transformujúcej a geometrickým radom populačne sa rozmáhajúcej komunite. Túto mnohvrstvovú societu staroveku predstavovala politicky, ekonomicky, etnicky, sociálne, kultúrne, konfesionálne diverzifikovaná spoločnosť, ktorá, ak chcela v „konkurenčnom“ prostredí vytváranom v príslušnom geopolitickom prostredí uspieť, musela iné konkurujúce štátne útvary nejako predstihovať, a to aj mierou vnútornej stability a verejného poriadku. Sieť informátorov slúžila tak ako podporný faktor vládnucim vrstvám a umožňovala štátnej byrokracii kontrolovať spoločenský pohyb a odhaľovať prípadné aktivity širokých vrstiev obyvateľstva smerujúce k vzoprietiu sa štátnej moci. Inštitút tzv. udavačstva umožňoval získavať dostatok informácií o tzv. záujmových osobách, napr. konajúcich proti panovníkovi, proti verejnej moci, proti kultu, páchajúcich prechmaty v majetkovej oblasti, lúpežiacich a vraždiacich atď. Umožňoval tak včas vykonávať aj určité preventívne opatrenia voči takýmto osobám alebo skupinám osôb zo strany štátnej moci prostredníctvom organizačných štruktúr policajnej moci. Vedúce osoby v týchto zložkách boli do svojich úradov spravidla menované, i keď v republikánskom období bolo zaužívané pravidlo voľby prakticky každého verejného činiteľa štátu (antický Rím). V starovekej spoločnosti sa tak vytváral aj policajný manažment, pričom nielen verejný život obyvateľstva, ale aj súkromie ľudí štát reguloval vyspelými

---

¹¹Podrobne v: MAŠKIN, M. N. 1957. *Dějiny starověkého Říma*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

právnymi predpismi, prameniacimi v zásade v obyčajoch, zvyklostiach, v obyčajovom práve, čo bolo markantné najmä v starovekej rímskoprávnej kultúre.¹²

Stredoveké policajné štruktúry a činnosti

Obdobie stredoveku sa začalo na európskej pôde po páde otrokárskej starovekej Západorímskej ríše v 5. storočí, v dôsledku čoho sa v európskych spoločenských pomeroch zmenil aj výrobný spôsob a typ vlastníckych vzťahov k pôde ako základnému výrobnému nástroju. Neustále znepokojovanie hraníc Západorímskej ríše útokmi barbarských kmeňov, ktorých ťažisko tvorili Kelti a Germáni, ich prenikanie na územie impéria spojené s lúpením a drancovaním vyústilo do nevyhnutnosti budovať na čiare dotyku týchto kontroverzných civilizácií rímske opevnenia a strážne pevnosti (*castellum*), resp. väčšie rímske vojenské tábory (*castra*). Tieto základne, v ktorých sa sústreďovala ozbrojená moc Rimanov, obsadzovali personálne *légie*, výborne vycvičené a organizované vojenské zbory, ktoré plnili nielen vojenské, ale aj tresno-policajné úlohy. Boli to teda, v modernom ponímaní, *operačné základnehraničnej polície*. Z nich Rimania podnikali aj trestné policajno-vojenské výpravy proti naddunajským nepriateľským barbarským kmeňom. Rimania svojimi navzájom prepojenými a vzájomne sa podporujúcimi fortifikačnými stavbami vytvárali samostatnú pevnostnú štruktúru hraníc, sieť táborov, pevností a staníc (*statio*), či skôr viac-menej opevnenú líniu situovanú v Podunajsku, označovanú latinsky ako *Limes Romanus*. Na slovenskom území možno spomenúť rímske vojenské tábory Brigetio (t.č. Komárno), Kelemantia (t.č. Iža) alebo rímske stanice Stupava, Devín, Rusovce (lat. Gerulata), Čunovo, Jarovce, Chľaba, Pác, Milanovce atď.¹³ Najsevernejšie je na Slovensku dosiaľ zaznamenaný rímsky vojenský tábor v Trenčíne (Laugaritio)). Teda aj na týchto skutočnostiach je možné zakladať prezumpciu vysokej organizácie špecializovaných policajných činností v staroveku. Rímska ríša však postupne všestranne upadala, zanedbávala sa aj jej vonkajšia i vnútorná bezpečnostná situácia. Za vlády kráľa Alaricha v roku 410 Vizigóti, t.j. Západní Góti zabrali Rím, do ktorého ich vpustili nespokojní otroci, a tri dni plienili starobylé hlavné mesto tzv. nesmrteľnej ríše. V roku 455 Vandali, ktorým vládol Genzerich, opäť dobyli Rím a pustošili ho dva týždne. Rímska ríša nedokázala už efektívne čeliť ani nájazdom Hunov vedených Attilom, ani germánskym Frankom. I keď v troskách, stále prežíval zotrvačnosťou jej štátny aparát, administratíva i kultúra. Definitívny úder prinášajúci pád jej však uštedril v roku 476 barbarský kráľ Odoakar, ktorý z trónu zosadil posledného rímskeho cisára Romula Augusta. Územie dobytej Západorímskej ríše išlo z rúk do rúk, v roku 493 ho ovládli Ostrogóti, t.j. Východní Góti vedení Teodorichom, v roku 555 ho k svojej ríši pričlenil byzantský cisár Justinián. Nakrátko sa zdalo, že rímske impérium sa pod jeho gesciou podarí obnoviť v pôvodných hraniciach, ale už v roku 568 dobyli Itáliu Longobardi. Rabovanie ríšskeho územia barbarmi vyústilo do zániku antických miest, poľnohospodárstva, architektúry, kultúry, remesiel, obchodu. Zanikla rímska verejná správa, armáda, aj policajné činnosti sa vytratili z každodenného života, pretože s úpadkom prišiel aj chaos a anarchia. Poriadok sa barbarom darilo na dobytom území obnovovať až postupne, a to vojenským nátlakom. Jeho obnova bola úzko spojená s princípmi kultúry a štýlom života dobyvateľov. Na dobytom území vzniklo totiž niekoľko barbarských štátov. Otrokárske výrobné spôsoby nahradila nevoľnícka práca. Zvyšky antických inštitúcií, ktoré prežili rozkladný proces a barbarizovanie Apeninského polostrova, je možné identifikovať predovšetkým v prežívajúcej východnej časti bývalého impéria, v stredovekej Byzantskej ríši, prípadne v stredovekých tzv. zvyškových italických mestských štátoch. Policajné činnosti popri ostatnej náplni práce uskutočňovali v stredoveku aj krížové duchovno-rytierske rády, napr. Rytiersky a špitálny rád svätého Jána

¹²Bližšie: REBRO, K. 1980. *Rímske právo*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1980.

¹³Bližšie: DVOŘÁK, P. 1974. *Odkryté dejiny. Dávnové slovensko*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1975, s. 167 an.

Jeruzalemského (tzv. johaniti, známi dnes ako Maltskí rytieri), ktorý vznikol 1155, a najmä tiež ešte starší bojovný rytiersky rád, oficiálne zvaný Chudobní spolubojovníci Šalamúnovho chrámu (tzv. templári), ktorých vznik je datovaný rokom 1118. Príslušníci týchto korporácií, rádoví rytieri, sprevádzali a ochraňovali pútnikov smerujúcich z Európy do Palestíny, tzv. Svätej zeme, ako aj po jej území. V tomto prípade potom už môžeme hovoriť súčasným jazykom a terminológiou priamo o sofistikovanej organizovanosti, personálnom zabezpečení a vynikajúcom manažérskom zvládnutí policajných činností a súčasne aj o relatívnom inštitucionalizovaní ranostredovekej polície.

Osobitý vývoj zaznamenávali spoločenstvá Slovanov, ktorí, organizovaní v rodoch, pôvodne sídlili medzi Vislou a Dneprom. V čase tzv. veľkého sťahovania národov sa aj slovenskí predkovia usadili v naddunajskom priestore, pričom od 5. storočia nášho letopočtu sa naddunajské staroslovenské kmene s rodovou organizáciou a spoločným vlastníctvom výrobných prostriedkov prispôbili historickej situácii vzniknutej po páde antického Ríma a definitívne sa usadili v Karpatskej kotline. Slovania postupne žili v nadrodových územných celkoch, hradskej obciach, ktorých centrom bolo hradisko. Slúžilo ako správne, politické, vojenské, hospodárske i policajné centrum, keďže dovtedy uplatňovanú svojpomoc pri riešení kriminálnych prípadov nahrádzala postupne autorita náčelníka hradskej obce podporovaná radou starších. Tieto obce teda pre svoj každodenný život potrebovali aj policajné činnosti, najmä vzhľadom na dobu, ktorú žili. Z kmeňov, resp. veľkorodín, typických už personálnym prvkom, teritoriálnym prvkom a mocenským prvkom (imperiom), sa postupne vytvárali kmeňové zväzy (napr. Samova ríša v 7. storočí), ktoré boli zárodkami slovanskej štátnosti slúžiacimi na ochranu pred útokmi nepriateľov, Avarov a Frankov. Mali skôr prechodný a obranný charakter, s absenciou centrálnej moci, a napokon aj mocná Samova ríša sa po tridsaťpäťročnej existencii po smrti vojvodu Sama v roku 658 rozpadla. Neskôr, po rozpade kmeňových zväzov, si Slovania formovali aj malé predštátne útvary, kniežatstvá, vojvodstvá. Osobité ranostredoveké spoločenské štruktúry vytvárané už v čase vlády staroslovenského kniežaťa Pribinu sídliaceho v Nitre, neskôr vo Veľkomoravskej ríši v čase vlády Mojmiróvcov a napokon panovníckej dynastie Arpádovcov v rokoch 1000 až 1301 v Uhorsku z ozbrojencov v službách najvyšších krajinských a dvorských hodnostárov a veľmožov, označované dobovo *miles*, resp. *milites*, boli v podstate prvotnými zárodkami vzniku neskorších policajných zborov v štáte. Podľa franských prameňov vo Veľkomoravskej ríši zabezpečovali výkon rozsudku *drábi* a *žoldnieri*, vlastne už akési inštitucionalizované „protopolicajné“ orgány.¹⁴ Tieto fyzické osoby, *miles*, ktoré možno zatriediť do vyššej ľudovej vrstvy slobodného pôvodu, plnili pôvodne úlohy osobných strážcov a udržiavateľov verejného poriadku na majetkoch veľmožov, na hradoch a panstvách ako teritoriálno-administratívnych jednotkách, na ktoré sa členil veľkomoravský štátny útvar. Keďže tieto osoby vytvárali okolo svojho náčelníka ozbrojenú a postupne privilegovanú družinu, označovali ich v slovanskom jazyku ako *družinnikov*. O tom, že došlo k inštitucionalizovaniu policajných činností aj v súvislosti s pravidlami obchodu (resp. v oblasti zabezpečovania pravidiel obchodu) medzi Veľkomoravskou ríšou a Franskou ríšou, svedčí aj existencia tzv. Raffelstettenského colného poriadku pre obchodovanie so Slovanmi, ktorý vydal začiatkom 10. storočia franský kráľ Ľudovít IV.

V tejto súvislosti poukazujeme na zavŕšenú etnogenézu, t.j. národotvorný proces Slovákov. Jeho reálne počiatky aj vyvrcholenie spadajú práve do obdobia vlády kniežaťa Pribinu a od tohto obdobia môžeme hovoriť o slovenskom národe. Sľubný historický rozkvet Slovákov vo vlastnom štáte však prerušil vpád maďarských nomádskeho kmeňov na ich vnútornými rozpormi oslabené štátne územie začiatkom 10. storočia. Odvtedy sa Slovensko

---

¹⁴Bližšie: HUBENÁK, L. 2000. *Právne dejiny Slovenska do roku 1918*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2000, s. 33, s. 44.

postupne dve storočia integrovalo do ranofeudálneho uhorského štátu, i keď si v ňom zachovalo relatívnu samostatnosť ako tzv. údelné kniežatstvo. Vznikajúci uhorský štátny útvar preberal súčasne existujúcu územno-správnú organizáciu a organizačné štruktúry moci. Hranice Slovenska, teda jeho územná rozloha v podstate tak, ako ju poznáme dnes, sa vyformovali už v priebehu 12. storočia. Slovensko sa členilo územne na kráľovské komitáty, ktoré vznikli zo starých slovanských kniežatstiev. Tvorili ho teda najskôr kráľovské župy, a to bratislavská, nitrianska, komárňanská, tekovská, ostrihomská, hontianska, novohradská, gemerská, abovská, zemplínska, užská, trenčianska a kráľovská zvolenská lesná župa. Pohraničnými župami boli spišská župa, hlohovecká župa, šintavská župa, beckovská župa a šaštínska župa.¹⁵ Z hľadiska výkonu primitívnych špeciálnych policajných činností v uvedenom ranofeudálnom období je potrebné zvýrazniť existenciu pohraničných žúp a funkciu ich župných hradov, v ktorých hraničnú strážnu službu vykonávali príslušníci privilegovaných bojových etnických skupín Pečenehov a Sikulov. Boli to pôvodne osady sústreďujúce privilegovaných ozbrojených ochrancov uhorských hraníc a prihraničných oblastí, ktorí svoje hraničiarске úlohy plnili na príkaz a pod ochranou uhorského panovníka. Plnili teda úlohy hraničnej polície.

Popri personálnej a organizačnej základni sa ale policajná činnosť rozvíjala aj v právnej oblasti. *Zakon sudnyj ljudem* zostavený v polovici 9. storočia Konštantínom a Metodom na žiadosť veľkomoravského kniežat'a Rastislava ako naša najstaršia písaná právna pamiatka potvrdzuje svojou štruktúrou 33 článkov predovšetkým existenciu trestného stíhania deliktov proti viere, proti mravnosti, proti majetku. Zakotvuje aj právo azylu, princípy delenia majetku a inštitút svedkov, ako aj vykupovanie vojnových zajatcov. Zákon platil podporne vo vzťahu k obyčajovému slovanskému právu. Je teda úplne zrejmé, že kde existovali zákony, tam museli jestvovať aj orgány a inštitúcie, ktoré ich dodržiavanie garantovali. Osobitne prečiny proti majetku, ako napr. krádež alebo lúpež, stíhali kráľovskí sudcovia, tzv. *bilochovia*, ktorí boli neskôr podriadení županom. V ranofeudálnom období vlády dynastie Arpádovcov v Uhorsku boli tiež vydané viaceré právne knihy, ktoré nepriamo potvrdzujú aj existenciu výkonu policajných činností. Napr. z obdobia panovania kráľa sv. Ladislava (1077 – 1095) sa zachovali dekréty sústredené v troch knihách predpisov, podľa ktorých sa aj najmenšia krádež trestala smrťou. Pravdaže, niekto musel takúto kriminálnu činnosť (teda krádež) odhaliť, niekto musel identifikovať páchatel'a, odovzdať ho príslušnému orgánu a tento orgán musel zločinca usvedčiť a potrestať. Kriminalita sa v tom čase nezakrývala politikou, ale výlučne iba sociálnym statusom páchatel'a protispoločenského činu. V roku 1241 vpadli do Uhorska mongolskí dobyvatelia, dobovo označovaní ako Tatári, pod velením Batuchána. Rozvrátili celú štátnu organizáciu kráľovstva a na okupovanom území ustanovili vlastných úradníkov, *bavilov*, ktorí od miestneho obyvateľ'stva konfiškovali predmety dennej spotreby a zbrane a súčasne vykonávali aj policajno-súdnu právomoc. V roku 1243 dostali nemeckí kolonisti usadení na Spiši privilégia s vlastnou samosprávou, pričom vznikla tzv. malá župa *Desiatich spišských kopijníkov*. Osady postavili na každých tisíc jutier pôdy jedného vojaka ozbrojeného kopijou–kopijníka, spolu teda desať ozbrojencov slúžiacich ochrane severných hraníc kráľovstva. V období vlády Anjouovcov výkon policajných činností a trestania previnilcov z radov poddaného obyvateľ'stva proti feudálnemu poriadku zostával naďalej na pleciah zemepánov, majiteľ'ov hradných panstiev spravovaných *kastelánmi*, ktorí ju uskutočňovali prostredníctvom vlastných služobníkov, *drábov*, resp. *pandúrov*.

Pri odhaľovaní podstaty a príčin vzniku bezpečnostných zložiek, ako aj polície v Uhorskom kráľovstve však musíme vyzdvihnúť úlohu mestského prostredia, teda

---

¹⁵Bližšie: HUBENÁK, L. 2000. *Právne dejiny Slovenska do roku 1918*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2000, s. 53.

stredovekých miest, kde sa skutočná univerzálna polícia vlastne naozaj zrodila. Na udržiavanie poriadku na jeho území si mešťania najímali *mestských žoldnierov*. Mohli byť domáceho, mestského pôvodu, ale častejšie sa grupovali z radov bývalých vojakov cudzieho pôvodu, najmä vyslúžilcov, prepustencov z vojenskej služby (ľudovo z nemeckého jazyka „obšitníkov“). Tí, aby si zabezpečili ďalšiu obživu v povolani blízkom ich bývalému vojenskému, udržiavali poriadok v uliciach a priláhlých priestoroch mesta. Boli vlastne mestskou políciou, strážcami verejného poriadku v meste. Na stráženie väzňov, na vyberanie ciel a mýt, na stráženie vstupných brán a mestských hradieb slúžili tiež takéto osoby, ktoré vlastne z dnešného pohľadu predstavujú väzenskú, colnú, finančnú či hraničnú políciu. V tomto období sa začal aj proces kryštalizácie bezpečnostných zložiek z „nadbytočných“ vojenských personálnych zdrojov a organizačných zložiek, spomedzi ktorých sa postupne vyčlenili dve najpočetnejšie, a to *polícia*, operujúca v meste, a *žandárstvo*, plniace policajné úlohy na vidieku. Stredovek teda poskytoval na tú dobu aj určité všeobecne prospešné verejné požitky či služby mestskému, ale aj vidieckemu obyvateľstvu, na ktorých sa spolupodieľali aj ozbrojené bezpečnostné zložky, nech niesli akýkoľvek názov či označenie.

Korene organizačných, personálnych a manažérskych štruktúr polície v novoveku

Obdobie novovekej spoločnosti sa prezentuje ako časopriestor ohraničený rokom 1526 až do roku 1918, pričom rok 1848 sa považuje za hraničný bod prechodu od feudalizmu ku kapitalizmu na slovenskom území. V súvislosti s vnúteným tureckým susedstvom po bitke pri Moháči a z toho vyplývajúcimi bezpečnostnými rizikami bola v období 16. a 17. storočia mimoriadne nebezpečná a neprehľadná aj jestvujúca vojensko-bezpečnostná a vnútrobezpečnostná situácia v Uhorsku, ktorého kráľovské územie sa redukovalo na Slovensko. Ostatné územie monarchie bolo okupované Turkami, ktorí si ustanovili aj vlastnú štátnu správu, vrátane bezpečnostných zložiek, ktoré však mali výrazne vojenský charakter.¹⁶ Osobitne sa do vojenskej histórie zapísali tureckí *janičiari*. Termín tureckého pôvodu v podstate znamenal *nový bojovník*. Išlo o pôvodnú elitnú telesnú stráž tureckého sultána Murada I.(1362 – 1389), t.j. osobnú gardu, resp. palácovú či dvorskú stráž, ktorá zabezpečovala a navonok vyjadrovala výsadné a aj mocensky podložené postavenie panovníka voči kmeňovej šľachte. Ďalšiu osobitú zložku osmansko-tureckej okupačnej bezpečnostnej moci tvorili *martalovci*. Označenie týchto bezpečnostných zložiek, pôsobiacich pôvodne ako policajné ozbrojené poriadkové sily na Turkami dobytom území, pochádza z gréckeho slova *armatolos* (strážca, ozbrojenec). Je zrejmé, že toto obdobie bolo súčasne obdobím vnútrospoločenského rozkladu Uhorska, absencie bezpečnostných inštitúcií a stabilnú centrálnu moc v uhorskom štáte možno pozorovať a výraznejšie zaznamenať, vrátane jej posilňovania, až v čase panovania osvieteneckej uhorskej kráľovnej Márie Terézie. Polícia, ktorej vznik v modernej podobe sa prisudzuje Anglicku v roku 1829, postupne nadobudla prevažne civilný, resp. občiansky charakter, priestor jej pôsobnosti ohraničovalo územie mesta a do jej pôsobnosti patrilo prevažne riešenie tzv. ľahších prípadov porušovania práva na území mesta (krádež, lúpež, nedodržiavanie nočného pokoja, výtržníctvo, prostitúcia a pod.), ktoré mali na svedomí prevažne tzv. ľahší páchatelia, zatiaľ čo žandárstvo, za modernú kolísku ktorého sa považuje Francúzsko od začiatku 17. storočia, bolo skôr vojensko-policajným telesom operujúcim vo vidieckom priestore, v teréne, a teda mimo mesta, orientovaným na postihovanie a potláčanie zbojníctva, lúpežníctva, banditizmu, pašeráctva a počas vojny bolo využívané v rámci organizačných štruktúr bojujúcej armády. Z dnešného uhla pohľadu byalebolo možné identifikovať v činnosti oboch najvýznamnejších

---

¹⁶Podrobnejšie v: DANGL, V., KOPČAN, V. 1995. *Vojenské dejiny Slovenska II*. 1. vyd. Bratislava: MO SR a VITA, 1995, 228 s.

bezpečnostných zložiek štátu aj pomerne významné prvky záchranárstva, keďže tak policajti, ako aj žandári v rámci ostrahy objektov a poriadku v meste vykonávali aj hlásnu službu a priamo sa podieľali aj na záchrane majetku a osôb postihnutých napr. požiarom, povodňou, epidémiami, útokom zločincov atď. Žandári zachraňovali obyvateľstvo pred povodňami, rovnako ako ich dobytok a iný hnutel'ný i nehnuteľný majetok, robili opatrenia zabráňujúce šíreniu požiarov, ktoré boli súčasťou života slovenských dedín, zabráňovali vylupovaniu dočasne i natrvalo vyprázdnených domov a podobne.

Panovníčka Mária Terézia preto v záujme upevnenia svojej moci a poriadku v štáte venovala značnú pozornosť aj budovaniu policajných štruktúr, pričom sa zo strany ústrednej správy veľký dôraz kládol aj na vzdelanie príslušníkov policajných orgánov. Aj keď získanie právnického vzdelania nebolo pre policajných úradníkov nevyhnutnou podmienkou, na tento typ vzdelania sa v štátnej službe prihládalo. Pripomeňme tiež, že dovtedy platný a aj uplatňovaný kolegiálny systém rozhodovania orgánov štátnej moci a štátnej správy nahradil v tzv. jozefínskom období monokratický systém. Cisár Jozef II. v krajine v záujme dosiahnutia svojich mocenských cieľov prostredníctvom reforiem vytváral predpoklady, aby fungovala v monarchii aj centrálna riadená polícia s celoštátnou územnou pôsobnosťou. Policajný systém osvietenského absolutizmu dozrieval. Grófa J. Sedlnitzkého poveril ešte 19. mája 1817 cisár František I. ako prezidenta *Najvyššieho policajného a cenzorského úradu* vybudovaním centrálna riadeného systému policajných orgánov. Tak vznikla do roku 1848 mimoriadne účinná celoštátna policajná sústava, ktorú dotvárala aj policajná spravodajská sieť personálne vytváraná tajnými agentmi, na základe čoho sa monarchia transformovala na policajný štát. Napokon, tajná polícia sa ukázala ako najúčinnější nástroj slúžiaci na prevenciu i represiu voči štátne nespôľahlivým živlom. K utužovaniu centrálnej moci v absolutistickej monarchii však najviac prispievali rozličné politické, personálne, organizačné a legislatívne opatrenia. Cisár František I. tak 25. mája 1821 vymenoval do funkcie dvorského, domového a štátneho kancelára knieža K. W. Metternicha, ktorý bol po panovníkovi najvplyvnejšou osobou v monarchii. Zaviedol do praxe tzv. metternichovský absolutizmus, ktorého podstatou bolo vnútri štátu špicľovanie obyvateľstva a vo vzťahu k cudzine špionáž. Trojprvkovú sústavu ministerstiev, zloženú z ministerstva financií, z ministerstva zahraničných vecí a cisárskeho domu a z ministerstva vojny, tak, ako vznikla už za panovania Márie Terézie, postupne v roku 1848 dotvorilo aj pre efektívne fungovanie štátnej správy nenahraditeľné *ministerstvo vnútra* a ministerstvo spravodlivosti. V polovici 19. storočia, cisárom Františkom Jozefom I. dňa 31. decembra 1851 prijatými a vyhlásenými tzv. silvestrovskými patentmi, začala oficiálne éra tzv. Bachovho absolutizmu, inak neoabsolutizmu. Na spoločnosť mal aj pozitívny, aj negatívny vplyv. O.i. zrušil ústavné formy vládnej moci, modernizoval súdnictvo, posilnil legislatívne kompetencie panovníka Františka Jozefa I., ktorý vydával zákony vo forme vlastných nariadení, ale predovšetkým opäť obnovil cenzúru a policajnú perzekúciu politicky nelojálnych občanov prostredníctvom rozvetvenej a dokonale fungujúcej siete policajných agentov. Prijatie tzv. Októbrového diplomu v roku 1860, znamenajúceho politický pád tzv. neoabsolutizmu ministra vnútra A. Bacha, znamenalo vznik obnovenej konštitučnej monarchie. Modernizácia štátu však bola vážne deformovaná maďarskými šovinistickými postojmi k nemaďarským národom, ktoré sa zintenzívnili po rakúsko-maďarskom štátoprávnom vyrovnaní v roku 1867. Slovenskí politickí reprezentanti boli opäť, tak ako pred revolúciou v roku 1848 – 1849, pod policajným dozorom. Maďarská politická polícia začala zintenzívňovať sledovanie predstaviteľov vlasteneckého hnutia, podieľať sa agentúrnym spôsobom na štátnom dozore nad uplatňovaním maďarizácie. Dochádzalo dokonca bežne k terorizovaniu slovenských predstaviteľov aj zo strany polície a žandárstva, predovšetkým v období volieb. Spoločnosť v Rakúsko-Uhorsku sa oslabovala latentne, pomaly, avšak evidentne politicky, ekonomicky, sociálne, materiálne, technicky i nacionálne, čo viedlo na druhej strane k snahe o posilňovanie bezpečnostných zložiek štátu.

Odhalit slabosť rakúsko-uhorskej štátnej moci sa ale v plnej nahote podarilo až počas prvej svetovej vojny. Vojensko-policažno-byrokratická moc sa rozkladala takmer v okamihu, t.j. aj vrátane polície, žandárstva, ale predovšetkým vojenstva.

Rozpad monarchie a vznik buržoáznodemokratickej Československej republiky, ktorá sa však ako sociálne a nacionálne nevyvážená spoločnosť tiež prirodzene vyznačovala mimoriadne funkčnou bezpečnostnou zložkou, tak políciou, ako aj *četníctvom*, bol historickou nevyhnutnosťou. Obdobím, ktoré nasledovalo po skončení prvej svetovej tzv. Veľkej vojny, ktorou sa zavŕšila historická etapa novoveku, sa ľudské dejiny prehupli do súčasnosti, ktorú nazývame aj obdobím moderných dejín ľudstva. Začína sa rokom 1918 a trvá dosiaľ. Je vnútorne pomerne heterogénny, členitý. V jeho rámci sa na slovenskom národnom území udomácnili rozličné, často protichodné politické pomery, ktoré vznikli najmä ako dôsledok vonkajších, zahraničných vplyvov a okolností. Tomuto pokračujúcemu javu zodpovedá aj permanentný proces transformácie štátnych orgánov, vrátane bezpečnostných zložiek štátnych útvarov, ktorých bolo Slovensko neoddeliteľnou súčasťou. Od roku 1918 dodnes však boli Slováci súčasťou česko-slovenskej štátnosti ako jej spolutvorcovia (aj ako objekt polokoloniálneho vykorisťovania), prechodne autonómnej kvázištátnosti, krátko vojnovej nemecko-ríšskej vazalskej samostatnej štátnosti, potom sovietskou mocou kuratelovanej česko-slovenskej socialistickej štátnosti, aby sa k 1. januáru 1993 opäť ujali vlastného kormidla vo vlastnom demokratickom národnom štátnom útvare. V týchto historických víroch sa samozrejme ocitla aj bezpečnostná zložka česko-slovenskej a slovenskej štátnosti. Všeobecne ju ako hierarchiu možno systémovo umiestniť do prostredia relatívne fungujúcej demokratickej štátnej pospolitosti, ako aj autoritárskej národno-štátnej pospolitosti, prípadne i socialistickej spoločnosti, ktorá disponovala v určitom období výraznými totalitárskymi črtami, a v určitom období pseudodemokratickými črtami. Teda – aj bezpečnostná sféra štátu je vždy ovplyvňovaná, ba priamo podriadená politickej klíme a politickým záujmom tých tried, sociálnych vrstiev a záujmových skupín, ktoré momentálne disponujú reálnou politickou mocou v štáte. Najmarkantnejšie sa takýto stav prejavuje v miere aktivity, resp. pasivity bezpečnostných zložiek štátu a efektívnosti ich aktivít vo vzťahu k jednotlivcom a skupinám podieľajúcim sa na výkone politickej, resp. ekonomickej moci v štáte. Viditeľné paralyzovanie polície (tzv. policajná paralýza), predstieranie úspechov dosahovaných jej činnosťou (tzv. policajná kamufláž), nízky podiel objasňovania trestnej činnosti na jednej strane a reálne vysoká miera protispoločenskej činnosti (tzv. policajná štatistika), latentná kriminalita, účelové prekvalifikovanie skutkov tvoriacich jadro protispoločenskej činnosti z hľadiska miery ich spoločenskej nebezpečnosti v záujme skresľovania miery trestnej činnosti smerom nadol (tzv. policajné zľahčovanie kriminality) a pod. predstavujú akútne prejavy postupujúcej erózie existujúcich spoločenských vzťahov, nedostatočnej kvality politickej kultúry v štáte, nízkej funkčnosti a výkonnosti štátneho aparátu, teda nedostatku demokracie a spoločenskej kontroly. Tieto kvázi paranormálne spoločenské javy zamerané v konečnom dôsledku proti spoločnosti samotnej svedčia o tzv. nezdravej spoločnosti a o tzv. chorobe štátnosti.

Záver

História je bývalá realita. Plní i poučnú úlohu, funkciu konzervátora pamäti ľudstva. Je dôležitým aspektom vnímania reality vrátane reality fungovania polície v demokratickom štáte. Demokracia a jej rozličné prejavy sú markantné v spoločenských vzťahoch, a preto sú pomerne ľahko identifikovateľné aj v oblasti policajných činností rovnako ako totalita, resp. diktatúra v spoločnosti a jej prejavy. Vychádzame z prezumpcie, že väčšina obyvateľstva tejto planéty si želá žiť v demokratickej spoločnosti, a to aj vtedy, ak si to neuvedomuje, a to z rozličných dôvodov, napr. z dôvodu nepoznania demokratických princípov, absencie

akejkoľvek skúsenosti s demokraciou, analfabetizmu a univerzálnej nevedomosti o civilizačných procesoch a ich trendoch atď. Nebezpečenstvom, ktoré však reálne visí nad spoločenskými vzťahmi vznikajúcimi v demokratickej spoločnosti, je však možnosť jej „preklopenia sa“ z akéhokoľvek dôvodu zlomového alebo plazivého skĺznutia do anarchie, ktorá je však už vo svojej podstate a v povahe jej bezzásadovosti (neprinciálnosti) antidemokratická. Otázka realizovanej „bezbrehej demokracie“ s črtami anarchie, objavujúcej sa v závere 20. storočia v postsocialistickom kapitalizme štátov strednej a východnej Európy teda znie: má mať, či má štát taký vplyv na spoločnosť, aby život občana v nej bol komfortný?! Teda, nie iba znesiteľný?! Hľadanie odpovede na túto otázku môže byť z rozličných, aj utilitárnych dôvodov komplikované, i keď je odpoveď na túto otázku v zásade jednoduchá a jasná. **Štát moderného typu ako prirodzene inštitucionalizovaná forma organizácie spoločnosti musí mať spoločensky žiaduci pozitívny determinujúci vplyv na fungovanie spoločenských vzťahov a predovšetkým musí niest zodpovednosť za stav komfortu života jeho občanov!** Všetky garancie zabezpečujúce fungovanie štátu v tomto duchu musia byť pritom obsahom právneho poriadku, ktorý platí na jeho území. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že na zachovávaní a ochrane týchto garancií sa rozhodujúcou mierou, okrem iných faktorov, podieľa práve polícia. Právny poriadok však musí byť koncipovaný tak, aby vyjadroval vôľu väčšiny, garantoval oprávnené záujmy a potreby voličov kreujúcich politickú moc prostredníctvom demokratických volieb. Teda, aby neslúžil len na presadzovanie vôle úzkej, často moc latentne uzurpujúcej vládnucej vrstvy, opierajúcej svoj vplyv o rozličným spôsobom nadobudnutú ekonomickú silu a lobistov, poverovaných „legálne korumpovať“ štátnu byrokráciu oligarchami. Nelegálna ekonomická moc, ktorá sa prelieva do politickej moci v štáte, pôsobí rozkladne aj na políciu, o čom svedčí jej história. Je potom zrejmé, že politická moc, ak si chce vybudovať a následne zachovať v očiach verejnosti zdanie serióznosti, módnej „občianskosti“ a archaickej „proľudovosti“ a chce si udržať moc v štáte čo najdlhšie, čo je prirodzené, snaží sa v tomto svojom bytostnom záujme uskutočňovať rozlične intenzívne kroky rozličným smerom a voči rozličným adresátom, a to nie vždy legálne a legitímne. Jednou z mocenských priorít po víťazných voľbách sa spravidla stáva aj úloha stanovená dosadeným špičkám novokreovaného štátneho aparátu, ktorej podstatou je tiež ovládnutie, resp. čiastočné utilitárne paralyzovanie polície, podrobenie si silových zložiek štátu aktuálnym politickým, ale neraz iba skupinovým a individuálnym záujmom, čo možno najzreteľnejšie evidovať predovšetkým v činnosti špecifických organizačných štruktúr štátnej polície (napr. zastieranie trestnej činnosti alebo vágne odhaľovanie trestnej činnosti vybraných jednotlivcov podieľajúcich sa priamo na moci v štáte alebo aspoň spätých s vládnucou politickou štruktúrou) a ostatných bezpečnostných štruktúr štátu, osobitne tzv. tajných služieb.

Literatúra

- BLÁHA, Ľ. 2009. *Späť k Marxovi? (sociálny štát, ekonomická demokracia a teória spravodlivosti)*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2009, 528 s. ISBN 978-80-224-1077-9.
- DANGL, V., KOPČAN, V. 1995. *Vojenské dejiny Slovenska II*. 1. vyd. Bratislava: MO SR a VITA, 1995, 228 s. ISBN 80 – 9617113 – 2 – 8.
- DOJČÁK, P. a kol. 1977. *Teória štátu a práva*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1977, 472 s.
- DVOŘÁK, P. 1974. *Odkryté dejiny. Dávnoveké Slovensko*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1974, 340 s.
- HARENBERG, B.(zost.) 1992. *Kronika lidstva*. Bratislava: Fortuna print, 1992, 1247 s. ISBN 80-7153-39-5.

- HEILBRONER, L. R., THUROW, C. L. 1994. *Čo je ekonómia?* 1. vyd. Bratislava: Bradlo, 1994, 223 s. ISBN 80 – 7127 – 060 – 1.
- HUBENÁK, L. 2000. *Právne dejiny Slovenska do roku 1918.* 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2000, 521 s. ISBN 80-8055-463-3.
- KINCL, J. a kol. 1983. *Všeobecné dejiny štátu a práva.* 1. vyd. Praha: Panorama, 1983, 468 s.
- KLÍMA, J. 1985. *Zákony Asýrie a Chaldeje. Pokračovatelé Chammurapiho.* 1. vyd. Praha: Academia, 1985, 336 s.
- KRÁLIK, J. KÚTIK, J. 2013. *Kontrolný systém a jeho subsystemy vo verejnej správe. (základy teórie).* 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.
- MAŠKIN, M. N. 1957. *Dějiny starověkého Říma.* 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957, 735 s.
- MÍŠULIN, A. V. (zost.) 1950. *Dejiny staroveku.* 2. vyd. Bratislava: Pravda, 1950, 283 s.
- REBRO, K. 1980. *Rímske právo.* 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1980, 288 s. Bez ISBN.
- SLUŠNÝ, J. 2012. *Světové dějiny policie. Starověk.* 1. vyd. Praha: ORAC, 2012, 363 s. ISBN 80-86199-42-8.

Keywords: TheCompany, The Police, The Police Force, The Police activity, The Corruption.

Summary

The study is an overview of complex information about the historical roots of the emergence and formation of the police as an institution as well as the specific activities carried out by the Slovak territory. Summary and evaluation of results presented by interpreting its content not only intensifies its focus on mapping the basic knowledge about the police, about policing and their categorization, but mainly an attempt to accumulate and evaluate the acquired knowledge about the role and status of the police in society with a critical look at the present and with a vision for the future.

mjr. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
e-mail: kristina.kralikova@minv.sk

prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA.
Paneurópska vysoká škola
Fakulta práva
Bratislava
e-mail: jozef.kralik@paneurouni.com

Poznámka: Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckovýskumnej úlohy Katedry správneho práva a Katedry spoločenských vied na Akadémii Policajného zboru v Bratislave s názvom Aktuálne problémy vo verejnej správe členských štátov Európskej únie, ev. č.: vysk. 206.

Recenzenti: prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc., doc. JUDr. Milan Šmátrala, CSc.